

Researcher: Social Science Studies

(2017) Cilt 5, Sayı 10, s. 434-445

RSSS
ISSN:2148-2691

Ergenlerde Saldırganlık ve Kendine Zarar Verme Davranışları

Yağmur SEZER EFE ¹, Emine ERDEM ²

Özet

Bu çalışma, ergenlerde saldırganlık ve kendine zarar verme davranışlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, bir lisenin 9-12. sınıflarına devam eden 443 ergen oluşturmuştur. Etik kurul, kurum, ebeveyn ve ergen onamı alınarak yapılan çalışmada; veriler Tanıtıcı Özellikler Anket Formu, Saldırganlık Ölçeği (SÖ) ve Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri (KZVDDE) ile toplanmıştır. Tanımlayıcı istatistikler, Shapiro-Wilk, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis, student t, ANOVA ve Spearman korelasyon testleri ile veriler değerlendirilmiştir. Ergenlerin %54.6'sının kız, %34.5'inin 18 yaşında, %26.9'unun 12. sınıfta, %77.0'inin çekirdek aileye sahip olduğu ve %72.2'sinin kendine zarar verme davranışları sergilediği belirlenmiştir. Ergenlerin KZVDDE ile SÖ puan ortalamaları arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Ergenlerin SÖ puan ortalamaları arttıkça, KZVDDE puan ortalamalarının da arttığı belirlenmiştir ($p<0.05$). Ergenlik dönem özellikleri dikkate alınarak okullarda spor ve sosyal etkinliklere ağırlık verilmesi; stres-öfke yönetimi ve etkili iletişim becerilerine ilişkin eğitim verilmesi ve okul-aile işbirliğinin sağlanması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler

Ergenler
Kendine zarar verme
davranışı
Saldırganlık

Aggression and Self-injurious Behaviours in Adolescents

Abstract

This study conducted to determine aggression and self-injurious behaviours in adolescents with descriptive survey model. A sample of the study consisted of 443 adolescents attended 9-12th class in high school. In the study received ethics committee, the institution, written consent from parent and adolescent, data were collected with questionnaire form and Aggression Questionnaire (AQ) and Inventory of Statements About Self-injury (ISAS). Data were analyzed with descriptive statistics, Shapiro-Wilk, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis, student t, ANOVA, Spearman correlation tests. Of the adolescents, 54.6% were female, 34.5% were 18 years old, 26.9% were at 12th class and 77.0% were belonged to nuclear family and 72.24% were exhibited

Keywords

Adolescents
Agresion
Self-injury behaviour

¹ Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi SBF Hemşirelik Bölümü, ysezerefe@gmail.com

² Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi SBF Hemşirelik Bölümü, emine@erciyes.edu.tr

self-injurious behaviors. In adolescents, the mean scores of ISAS were positively moderately correlated with the mean scores of AQ ($p<0.05$). Adolescents had high levels of aggression were high the mean scores of ISAS ($p<0.05$). Considering the characteristics of adolescence period, schools should be given to importance sports and social activities. Training about anger-stress management and effective communication skills and providing school-family cooperation could be recommended.

GİRİŞ

Türkiye'nin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2013 verilerine göre; toplam nüfusun %24.6'sını 0-14 yaş grubu, %16.6'sını ise 15-24 yaş grubu oluşturmaktadır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15975>). Bu nedenle ülkenin sağlık durumunun geliştirilmesi konusunda yapılacak uygulamalarda ergenler, önemli bir grubu oluşturmaktadır. Ergenlik, kişinin ne bir çocuk, ne bir yetişkin olduğu, henüz toplumsal sorumluluklarına sahip olmadığı ama rolleri keşfedebileceği, sınavabileceği, deneyebileceği bir ara evredir (Gander and Gardiner, 2010; Koç, 2004). Ergenlik kişiliğin toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemidir ve ergen bu dönemi kim olduğunu, neye değer vereceğini, kime bağlanıp inanacağını bulmaya çalıştığı stresli ve fırtınalı bir dönem olarak geçirir (Gander and Gardiner, 2010; Yavuzer, 1996).

Kendi kimliklerini kazanırken, hayatlarıyla ilgili anlamlar ve amaçlar oluştururken, ergenlik döneminin yarattığı dengesizlikler nedeniyle ergenler, toplum kurallarına meydan okuyabilirler ve ergenlerin bu davranışları toplumsal normlar tarafından kabul görmeyebilir (Williams-Evans and Myers, 2004). Bu durumda ergen çevresine ve kendisine yönelik öfke duygusu yaşar. Bu öfke, saldırganlık ve kendisine zarar verme davranışı (KZVD) olarak ortaya çıkabilir.

Kendine zarar verme davranışı (KZVD); tekrarlayıcı, kişinin bilinçli ölüm isteği olmadan, isteyerek ve amaçlı olarak yapılan, doku hasarı ile sonuçlanan, kendi bedenine yönelik girişimdir (Aksoy ve Ögel, 2003; Greydanus and Shek, 2009; Hawton et al., 2012; Ögel ve Aksoy, 2006; Serim vd., 2009). Her yaşta ortaya çıkabilen KZVD, tipik olarak ergenlik döneminde başlamakta, sıklıkla dürtüsel biçimde ortaya çıkmakta, ergenlik ve genç yetişkinlikte daha fazla görülmektedir (Aksoy ve Ögel, 2003; Claassen et al., 2006; Greydanus and Shek, 2009; Hawton et al., 2012; Ross and Heath, 2002; Somer vd., 2015). Matsumoto et al., Japon ortaokul ve lise öğrencilerinde kendini kesme ve intihar saplantısı yaygınlığını sırasıyla %9.9 ve %40 olarak bulmuştur (Matsumoto et al., 2008). Swannell et al., yaptıkları metanaliz çalışmasında kendine zarar verme sıklığını %1.5-54.8 olarak belirlemişlerdir (Swannell et al., 2014). Ülkemizde ergenler arasında KZVD sıklığını belirlemeye yönelik yapılan çalışmalarda, bu oranın %15.4-21.4 arasında değiştiği saptanmıştır (Ögel ve Aksoy, 2006; Toprak vd., 2011; Zoroglu vd., 2003).

Ergenlerin çevresine ve kendisine yönelik yaşadıkları öfke duygusu, saldırganlık şeklinde de ortaya çıkabilir. Saldırganlık, diğer bir canlıya kasıtlı, fiziksel ya da duygusal olarak zarar verme tutum ve davranışını içeren bir durumdur (Berkowitz, 1998). Singer et al. ergenlerin daha sinirli ve saldırgan davranışlar gösterdiklerini belirlemişlerdir (Singer et al., 1999). Ülkemizde lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri kızlardan daha yüksek bulunmuştur (Kılınc ve Murat, 2012). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin saldırganlık ve öfke düzeylerinin incelendiği bir çalışmada, saldırganlığın yaşla birlikte arttığı saptanırken (Kesen vd., 2007), lise ve üniversite öğrencileri ile yapılan

bir başka çalışmada ise, lise öğrencilerinin fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Eroğlu, 2009). Ergenlik döneminde saldırganlık davranışları artabilir (Yavuzer, 1996; Barry and Lochman, 2004). Bu dönemde görülen hormonal değişimlerin ya da otonomi artışının getirdiği bağımsızlaşma duygusunun saldırganlık davranışı ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

Bu çalışma, ergenlerde saldırganlık ve kendine zarar verme davranışlarını belirlemek amacıyla tarama modeli kullanılarak tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Yöntem

Etik kurul, kurum, ebeveyn ve öğrenci onamı alınan çalışma; T.C Milli Eğitim Bakanlığı'na (M.E.B) bağlı bir lisenin 9-12. sınıflarına devam eden 15-18 yaş grubu öğrencilerle yapılmıştır. Çalışmanın yapıldığı lisede 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 950 öğrenci öğrenimine devam etmektedir. Bu öğrencilerden 15-18 yaş grubunda olan 443 ergen bu çalışmaya katılmıştır. Veriler lise öğrencilerinden Mart-Haziran 2013 tarihleri arasında anket formu, Saldırganlık ölçeği (SÖ) ve Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri (KZVDDE) kullanılarak toplanmıştır.

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Anket Formu: Bu form yaş, cinsiyet, öğrenim durumu ve aile tipi vb. bilgileri içeren sorulardan oluşturulmuştur.

Saldırganlık Ölçeği (SÖ, Aggression Questionnaire): Buss ve Perry tarafından geliştirilen, Buss ve Warren tarafından güncellenen ölçeğin, Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Can tarafından (Cronbach $\alpha=0.913$) yapılmıştır. Beş alt ölçek (fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık) ve 34 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçekte, 58 puan ve aşağısı düşük, 59-110 puan normal, 111 puan ve üzeri yüksek saldırganlık düzeyini göstermektedir (Buss and Warren, 2000; Can, 2002). Fiziksel saldırganlık kadın ve erkekte ayrı değerlendirilmekte olup, bu çalışmada ölçek puan hesaplamasında 9-18 yaş grubu çocuklar için olan çizelge kullanılmıştır. Liretatürde lise öğrencileri ile yapılan birçok çalışmada kullanılan (Buss ve Warren, 2000; Can, 2002; Karataş ve Gökçakan, 2009; Kılınç ve Murat, 2012) SÖ'nün bu çalışmada Cronbach $\alpha=0.916$ olarak bulunmuştur.

Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri (KZVDDE, Inventory of Statements About Self-Injury (ISAS): Klonsky ve Glenn tarafından (Klonsky and Glenn, 2009) geliştirilen, KZVDDE'nin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Bildik ve arkadaşları tarafından (Otonom işlevler $\alpha=0.81$ ve Sosyal İşlevler $\alpha=0.86$ ve Toplam İşlevler Bölümü cronbach $\alpha=0.93$) yapılmıştır (Bildik vd., 2013). Ölçek "Davranışlar" ve "İşlevler" bölümlerinden oluşmaktadır. Davranışlar bölümünde, "kasıtlı olarak yapılan ve intihar amacı taşımayan" 12 çeşit KZVD'nin yaşam boyu sıklığı sorgulanmaktadır. İşlevler bölümü, Otonom ve Sosyal işlevler boyutlarından oluşmakta ve toplam 39 soru ile 13 KZVD işlevi sorgulanmaktadır. Otonom işlevler (0-30 puan) 5 alt boyuttan (Afekt regülasyonu, özkiyımı önleme, sıkıntıyı etiketleme, kendini cezalandırma, ve çözülmeyi önleme); sosyal işlevler (0-48 puan) ise 8 alt boyuttan (Kişiler arası sınırlar, kişiler arası etkileşim, intikam alma, heyecan arama, akranlarla bağ kurma, dayanıklılık, özerklik ve kendiyi ilgilenme) oluşmaktadır. Otonom ve Sosyal İşlevlerin alt boyutlarındaki her madde 0-2 puan (hiç uygun değil-çok uygun) olarak hesaplanmaktadır. Envanterin tüm maddelerinin toplanması ile KZVDDE İşlevler (0-78 puan) toplam puan ortalaması elde edilmektedir. Envanterden

alınan puanın artması, patolojik özellikler ve risklerin arttığını göstermektedir (Bildik vd., 2013:49). Bu araştırmada KZVDDE İşlevler Bölümü Cronbach $\alpha=0.940$ (Otonom İşlevler Cronbach $\alpha=0.85$, Sosyal İşlevler Cronbach $\alpha=0.91$) olarak bulunmuştur.

Verilerin değerlendirilmesi

Verilerin analizi IBM SPSS Statistics 20.0 (IBM SPSS Inc, Chicago, ILL, USA) paket programı ile değerlendirilmiş olup $p<0.05$ anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir. Veriler, tanımlayıcı istatistikler, Shapiro-Wilk, Mann-Whitney U, Kruskal Wallis Analizi, student t, ANOVA ve Spearman korelasyon testleri ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya katılan ergenlerin %34.5'inin 18 yaşında, %26.9'unun 12. sınıf, %54.6'sının kız olduğu, %77.0'ının çekirdek aileye ve %71.6'sının 1-2 kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin %84.0'ı orta gelir düzeyine sahip olduklarını, %96.2'si herhangi bir işte çalışmadıklarını; %53.5'i son bir yıl içinde stresli bir olay/durum yaşadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 1. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri

Tanıtıcı Özellikler	S	%
<u>Yaş</u>		
15 yaş	80	18.1
16 yaş	114	25.7
17 yaş	96	21.7
18 yaş	153	34.5
<u>Cinsiyet</u>		
Kız	242	54.6
Erkek	201	45.4
<u>Öğrenim Gördüğü Sınıf</u>		
9. sınıf	116	26.2
10. sınıf	110	24.8
11. sınıf	98	22.1
12. sınıf	119	26.9
<u>Aile Tipi</u>		
Çekirdek	341	77.0
Geniş	77	17.4
Parçalanmış	25	5.6
<u>Kardeş Sayısı</u>		
Tek çocuk	18	4.1
1-2 kardeş	317	71.6
3 kardeş ve üzeri	108	24.4
<u>Gelir Düzeyi</u>		
Düşük	46	10.4
Orta	372	84.0
Yüksek	25	5.6
<u>Çalışma Durumu</u>		
Çalışan	17	3.8
Çalışmayan	426	96.2
<u>Stres Yaşama Durumu</u>		
Yaşayan	237	53.5

Yaşamayan	206	46.5
TOPLAM	443	100.0

Tablo 2. Ergenlerin KZVDDE Davranışları Yapma Durumları

KZVDDE Davranışlar		S	%
Kesme	Yapan	74	16.7
	Yapmayan	369	83.3
Isırma	Yapan	52	11.7
	Yapmayan	391	88.3
Yakma	Yapan	24	5.4
	Yapmayan	419	94.6
Cilde bir harf/yazı şekil kazıma	Yapan	89	20.1
	Yapmayan	354	79.9
Çimdikleme*	Yapan	54	12.2
	Yapmayan	389	87.8
Saç kopartma	Yapan	55	12.4
	Yapmayan	388	87.6
Tırnaklama*	Yapan	55	12.4
	Yapmayan	388	87.6
Kendini sert bir yere çarpma/kendine vurma	Yapan	125	29.2
	Yapmayan	318	71.8
Yara iyileşmesine engel olma	Yapan	180	40.6
	Yapmayan	263	59.4
Cildi sert bir yüzeye sürme	Yapan	23	5.2
	Yapmayan	420	94.8
Kendine iğne batırma	Yapan	20	4.5
	Yapmayan	423	95.5
Tehlikeli/zararlı madde içme/yutma	Yapan	128	28.9
	Yapmayan	315	71.1
TOPLAM		443	100.0

Çalışmaya katılan ergenlerin %72.2'sinin kendine zarar verme davranışı sergilediği belirlenmiştir. Ergenlerin en çok yara iyileşmesine engel olma, kendini sert bir yere çarpma/kendine vurma, tehlikeli/zararlı madde içme/yutma, cilde bir harf/yazı şekil kazıma davranışları ile kendilerine zarar verdikleri saptanmıştır (Tablo 2).

Gelir düzeyi yüksek olanların sosyal işlevler ve KZVDDE puan ortalamalarının yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Erkek, parçalanmış aileye sahip olan ve son bir yılda stresli bir olay/durum yaşayan ergenlerin tüm KZVDDE puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık ($p<0.05$) ve dolaylı saldırganlık; kız öğrencilerin sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ($p<0.05$) ve toplam saldırganlık puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada; parçalanmış aile yapısına sahip olan ergenlerin SÖ tüm alt ölçek ve toplam saldırganlık puan ortalamalarının yüksek olduğu, sözel saldırganlık ve düşmanlık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Son bir yıl içinde stresli bir olay/durum

yaşayan ergenlerin SÖ tüm alt ölçek ve toplam saldırganlık puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 3. Ergenlerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre KZVDDE Alt Ölçek ve Toplam Ölçek Puan Ortalamaları

Tanıtıcı Özellikler	Otonom İşlevler		Sosyal İşlevler		Toplam KZVDDE	
	Mean±Sd	Med (Min-Max)	Mean±Sd	Med (Min-Max)	Mean±Sd	Med (Min-Max)
Cinsiyet						
Kız	7.54±6.42	6.0(0-23)	8.62±8.39	6.0(0-40)	16.17±13.94	12.0(0-62)
Erkek	8.02±6.03	8.0(0-26)	10.71±10.04	7.5(0-41)	18.74±15.25	16.0(0-65)
<i>Test</i>	U=11643.50	p=0.206	U=11426.00	p=0.206	U=11367.00	p=0.182
Aile Tipi						
Çekirdek	9.67±9.24	7.0(0-41)	7.71±6.04	7.0(0-26)	17.39±14.40	14.0(0-65)
Geniş	8.46±8.40	6.0(0-40)	7.35±6.11	6.0(0-22)	15.81±13.54	14.0(0-62)
Parçalanmış	11.90±11.31	7.0(0-34)	9.52±8.49	7.0(0-22)	21.42±19.11	13.0(0-56)
<i>Test</i>	KW=0.610	p=0.737	KW=1.294	p=0.524	KW=0.920	p=0.631
Stres Yaşama Durumu						
Yaşayan	7.82±6.27	7.0(0-26)	9.94±9.56	6.5(0-40)	17.76±15.01	14.0(0-62)
Yaşamayan	7.72±6.21	7.0(0-24)	9.26±8.93	7.0(0-41)	16.98±14.21	14.0(0-65)
<i>Test</i>	U=12328.00	p=0.867	U=12167.00	p=0.714	U=12160.00	p=0.708

Tablo 4. Ergenlerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Saldırıcılık Ölçeği Puan Ortalamaları

Tanıtıcı Özellikler	Fiziksel Saldırıcılık		Sözel Saldırıcılık		Öfke		Düşmanlık		Dolaylı Saldırıcılık		Toplam Saldırıcılık	
	Mean±Sd	Med (Min-Max)	Mean±Sd	Med (Min-Max)	Mean±Sd	Med (Min-Max)	Mean±Sd	Med (Min-Max)	Mean±Sd	Med (Min-Max)	Mean±Sd	Med (Min-Max)
Cinsiyet												
Kız	19.59±8.24	18.0(8-40)	14.22±4.40	14.0(5-25)	22.07±6.93	21.0(8-39)	20.08±6.00	20.0(8-35)	14.01±4.50	13.0(6-27)	89.87±25.20	86.0(45-162)
Erkek	20.86±7.20	20.0(8-39)	14.15±3.63	14.0(5-24)	20.92±6.08	21.0(8-36)	18.88±5.00	18.0(7-33)	14.30±4.21	14.0(6-26)	89.11±21.78	89.0(43-147)
Test	U=21194.50 p=0.020		U=23713.00 p=0.703		U=22525.50 p=0.180		t=2.218 p=0.027		U=22918.50 p=0.295		U=23719.50 p=0.708	
Aile Tipi												
Çekirdek	19.96±7.53	19.0(8-40)	13.93±3.92	14.0(5-25)	21.10±6.39	21.0(8-39)	19.10±5.44	19.0(7-34)	14.00±4.25	14.0(6-26)	88.02±22.67	86.0(43-147)
Geniş	20.72±8.81	20.0(8-40)	14.83±4.67	15.0(7-25)	22.90±7.15	22.0(11-38)	20.79±6.51	19.0(9-35)	14.38±4.87	14.0(6-27)	93.64±27.20	91.0(45-162)
Parçalanmış	21.24±8.68	19.0(9-38)	15.72±3.60	15.0(9-23)	23.44±6.65	21.0(16-37)	21.64±5.99	22.0(12-31)	15.36±4.31	15.0(10-26)	97.40±23.40	88.0(64-152)
Test	KW=0.577 p=0.750		F=3.408 p=0.034		KW=5.267 p=0.072		F=4.596 p=0.011		KW=1.937 p=0.380		KW=4.787 p=0.091	
Stres Yaşama Durumu												
Yaşayan	20.31±7.74	19.0(8-40)	14.42±4.17	14.0(5-25)	21.56±6.58	22.0(8-38)	19.85±6.13	20.0(8-35)	14.16±4.68	14.0(6-27)	90.31±24.08	89.0(45-162)
Yaşamayan	20.00±7.94	19.0(8-40)	13.93±3.94	14.0(5-23)	21.52±6.59	21.0(8-39)	19.17±5.19	19.0(7-34)	14.12±3.99	14.0(6-26)	88.62±23.24	86.0(43-147)
Test	U=23776.00 p=0.636		t=1.264 p=0.207		U=24336.50 p=0.956		t=1.235 p=0.218		U=23986.50 p=0.752		U=23489.50 p=0.549	

Tablo 5. Ergenlerin Saldırıcılık Düzeylerine Göre KZVDDE İşlevler Bölümü Puan Ortalamaları

SALDIRGANLIK DÜZEYİ	Otonom İşlevler			Sosyal İşlevler			Toplam KZVD		
	Mean±SD	Median (Min-Max)	Test	Mean±SD	Median (Min-Max)	Test	Mean±SD	Median (Min-Max)	Test
Düşük Saldırıcılık	2.68±3.82	5.0(0-11)	KW=51.105 p=0.000	3.62±4.45	2.0(0-13)	KW=21.127 p=0.000	6.31±7.87	2.0(0-24)	KW=40.366 p=0.000
Normal Saldırıcılık	6.74±5.41	6.0(0-23)		8.65±8.59	6.0(0-35)		15.40±13.20	12.0(0-56)	
Yüksek Saldırıcılık	12.84±6.75	14.5(0-26)		14.53±10.58	13.5(0-41)		27.37±16.04	27.5(0-65)	

Tablo 6. Ergenlerin Saldırganlık ve KZVDDE Puan Ortalamaları Arasındaki Korelasyon

	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Toplam Saldırganlık	Otonom İşlevler	Sosyal İşlevler	Toplam KZVDDE
Fiziksel Saldırganlık	1.000								
Sözel Saldırganlık	.604**	1.000							
Öfke	.705**	.611**	1.000						
Düşmanlık	.506**	.509**	.661**	1.000					
Dolaylı Saldırganlık	.624**	.469**	.561**	.481**	1.000				
Toplam Saldırganlık	.867**	.754**	.890**	.772**	.741**	1.000			
Otonom İşlevler	.375**	.337**	.469**	.453**	.398**	.498**	1.000		
Sosyal İşlevler	.312**	.300**	.355**	.351**	.303**	.395**	.803**	1.000	
Toplam KZVDDE	.362**	.333**	.427**	.416**	.357**	.365**	.936**	.958**	1.000

** $p < 0.01$

Çalışmaya katılan ergenlerden saldırganlık düzeyi yüksek olanların KZVDDE alt ölçek ve toplam ölçek puan ortalamalarının da yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 5). Ergenlerin SÖ ve KZVDDE puan ortalamaları arasındaki ilişki Tablo 6'da verilmiştir. Ergenlerde KZVDDE tüm alt ölçek ve toplam KZVDDE puan ortalamaları ile SÖ tüm alt ölçek ve toplam saldırganlık puan ortalamaları arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir ($p<0.01$) (Tablo 6).

TARTIŞMA

Ergenlik döneminde yaşanan hormonal değişimler, otonomi artışının getirdiği bağımsızlaşma duygusu, aile ve toplumun beklentilerinin değişmesi ergenlerin ikilem yaşamasına, öfke duymasına ve saldırganlık ya da KZVD göstermesine neden olabilmektedir (Erdem ve Sezer Efe, 2015; Gander and Gardiner, 2010; Greydanus and Shek, 2009; Hawton et al., 2012; Koç, 2004; Yavuzer, 1996). Fiziksel, duygusal, ruhsal, sosyal ve cinsellikle ilgili bir dizi sorun ve çatışmayla karşı karşıya kalan ergenlerde psikososyal sorunlar daha çok görülmektedir (Erdem ve Sezer Efe, 2015; Gander and Gardiner, 2010; Koç, 2004; Serim vd., 2009). Bu çalışmada, son bir yıl içinde stresli bir olay/durum yaşayan ergenlerin (%53.5) SÖ ve KZVDDE puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Yaş dönem özelliklerine bağlı olarak ailelerin baskıcı, otoriter bir tutum göstermeleri ya da öğrenim (üniversite eğitimi) ve geleceklerine (meslek seçimi, sınav stresi) ilişkin kaygı yaşamaları nedeniyle stres yaşayan ergenlerin SÖ ve KZVDDE puanları yüksek çıkmış olabilir.

Çalışmada ergenlerin %72.2'sinin kendine zarar verme davranışları sergilediği belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarda ergenlerin %33.3-82.3'ünün KZVD sergilediği belirlenmiştir (Kharsati and Bhola, 2015; Klonsky and Glenn 2009; Somer vd., 2015). Ergenlerde kendine zarar verme davranışlarının fazla olmasının nedeni, kimlik karmaşasına bağlı yaşadıkları stres, gelecek kaygısı (öğrenim ve meslek seçimi) ve olumsuz aile ilişkileri olabilir. Bu çalışmada, ergenlerin en çok yara iyileşmesine engel olma, kendini sert bir yere çarpma/kendine vurma, tehlikeli/zararlı madde içme/yutma, cilde bir harf/yazı şekil kazıma davranışları ile kendilerine zarar verdikleri saptanmıştır (Tablo 2).

Saldırganlık ve KZVD davranışına yol açan risk faktörleri arasında, cinsiyet, aile yapısı, düşük benlik saygısı, olumsuz yaşam olayları, okul başarısının düşük olması gibi etkenler sayılabilir (Erdem ve Sezer Efe, 2015; Greydanus and Shek, 2009; Ögel ve Aksoy, 2006). Bireyler stresli olduklarında bu durumu bazen dışa vurarak bazen de içe kapanarak yaşayabilirler. Parçalanmış aileye sahip olan ve son bir yılda stresli bir olay/durum yaşayan ergenlerin tüm KZVDDE puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Bunun nedeni, parçalanmış aileye sahip olan ve stresli bir olay/durum yaşayan ergenlerin içe kapandıkları ve bu durum ile kendilerine zarar vererek başettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Özellikle yetiştirilme tarzları, aile ve toplumun verdiği cinsiyet rolleri nedeniyle erkeklerde fiziksel saldırganlık daha fazla görülebilmektedir. Bu çalışmada da, erkeklerde fiziksel saldırganlık ($p<0.05$), kızlarda da sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ($p<0.05$) ve toplam SÖ puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 4). Toplumda dolaylı ve sözel yapılan saldırgan davranışlar, fiziksel olarak gösterilen saldırgan davranışlara göre daha az fark edilmekte ve çoğu zaman saldırgan davranış olarak nitelendirilmemektedir. Türk toplumunda erkek ve kız çocuklara yüklenen roller nedeniyle erkeklerin kendilerini saldırgan davranışla göstermelerine izin verilmektedir. Kız

çocuklarının tepkilerini fiziksel olarak ifade etmelerinin hoş karşılanmaması ve öfke duygularını sözel ve dolaylı saldırganlık şeklinde göstermeleri nedeniyle çalışmaya katılan kız çocuklarının sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolayısıyla toplam SÖ puanları yüksek çıkmış olabilir. Yapılan bazı araştırmalarda erkeklerin kızlara göre saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Kaplan ve Aksel, 2013; Kılınç ve Murat, 2012; Yavuzer, 2013).

Kopmuş aile bağları, boşanma ve ölüm sonucu parçalanmış aile durumları ergenlerin öfke yaşamalarına neden olabilir. Yapılan çalışmalar, aile yapısının saldırganlık düzeyine etkisi olduğunu göstermektedir (Yun and Shin, 2013; Karahan vd., 2009). Parçalanmış aile yapısına sahip ergenlerin benlik saygısı düşük ve geleceğe yönelik kaygı düzeyleri yüksek olabileceği için saldırganlık düzeyleri de yüksek olabilir. Bu çalışmada da parçalanmış aile yapısına sahip olan ergenlerde saldırganlık ölçeği tüm alt ölçek ve toplam SÖ puan ortalamalarının yüksek olduğu, sözel saldırganlık ve düşmanlık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 4).

Saldırganlık düzeyi yüksek olan ergenlerin KZVDDE alt ölçek ve toplam ölçek puan ortalamalarının da yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 5). Bu bulgu, öfkesini kontrol edemeyen ergenlerin saldırgan davranışta bulduklarını ve aynı zamanda kendine de zarar verme davranışları sergilediklerini göstermektedir. Ayrıca çalışmada ergenlerde SÖ puan ortalamaları arttıkça, KZVDDE puan ortalamalarının da arttığı saptanmıştır ($p<0.01$) (Tablo 6). Bu sonuca göre, ergenlerin yaşadıkları öfke duygularını ya dışa vurarak saldırgan davranış şeklinde ya da kendilerine yönlendirerek kendine zarar verme davranışı şeklinde gösterdikleri söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada cinsiyetin, aile yapısının, son bir yıl içinde stresli bir olay/durum yaşamının ergenlerin saldırganlık düzeyleri ve kendine zarar verme davranışı üzerinde etkisi olduğu belirlenmiştir. Lise öğrencilerindeki saldırganlık ve kendine zarar verme davranışlarını azaltmak için ergenlik dönem özellikleri dikkate alınarak okullarda spor (özellikle takım sporları), sosyal ve kültürel etkinliklere ağırlık verilmesi; stres-öfke yönetimi ve etkili iletişim becerilerine ilişkin eğitim verilmesi, okul-aile işbirliğinin sağlanması ve ailelere yönelik çocuğun toplumsallaşma süreci ve cinsiyet rollerine ilişkin bilinçlendirici çalışmalar yapılması önerilebilir. KZVD ve saldırganlık davranışı yüksek çıkan sağlıklı ergenlerin ileri destek (çocuk psikiyatrisi vb) için rehberlik hizmetleri ve okul sağlığı hemşiresi tarafından yönlendirilmesi, ayrıca, ergenlerde saldırganlık ve kendine zarar verme davranışlarına ilişkin karşılaştırmalı ve müdahaleli/deneysel (psikodrama, motivasyonel görüşme vb) çalışmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, A., Ögel, K. (2003). Kendine zarar verme davranışı. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 4, 226-236.
- Barry TD, Lochman JE. Aggression in Adolescents: Strategies For Parents and Educators 2004. National Association of School Psychologists http://www.nasponline.org/resources/principals/nasp_aggression.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2015).

- Berkowitz, L. (1998). Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106, 59-73.
- Bildik, T., Somer, O., Kabukçu, BB., ve ark. (2013). Kendine zarar verme davranışı değerlendirme envanteri'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24, 49-57.
- Buss, AH., Warren, WL., (2000). Aggression questionnaire-manuel. *Western Psychological Services*, Los Angeles, CA, 1-53.
- Can, S. (2002). "Aggression questionnaire" adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uzmanlık Tezi*. Genel Kurmay Başkanlığı, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği, İstanbul.
- Claassen, CA., Trivedi, M., Shimizu, I. et al. (2006). Epidemiology of nonfatal deliberate self-harm in the United States as described in three medical databases. *Suicide Life-Threat*, 36, 192-212.
- Erdem, E., Efe, Y.S. (2015). Ergenlerde kendine zarar verme ve saldırganlık davranışları. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*, 1(2), 49-54.
- Eroğlu, S.E. (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: Lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 205-221.
- Gander, J.M., & Gardiner, W.H. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi, 437-453.
- Greydanus, D.E., Shek, D. (2009). Deliberate self-harm and suicide in adolescents. *Keio J Med*, 58(3), 144-151.
- Hawton, K., Saunders, E.A., O'Connor, RC. (2012). Self-harm and suicide in adolescents. *Lancet*, 379, 2373-82.
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15975> (Erişim: 30.03.2016).
- Kaplan, B., Aksel, E.Ş. (2013). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1, 20-49.
- Karahan, T.F., Özcan, K., Ağlamaz, T. (2009). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne babanın birliktelik durumu, öz üvey oluşu ve yaşamda öncelikli en önemli değer algısı açısından incelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXII (1), 211-229.
- Karataş, Z., Gökçakan, Z. (2009). Psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grup uygulamalarının ergenlerde saldırganlığı azaltmadaki etkisinin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(4), 357-366.
- Kesen, N.F., Deniz, M.E., Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 353-364.
- Kharsati, N., Bholra, P., (2015). Patterns of non-suicidal self-injurious behaviours among college students in India. *International Journal of Social Psychiatry*, 61(1), 39-49.
- Kılınç, E., Murat, M. (2012). Genel lise 9. sınıf öğrencilerinin bazı değişkenlere ve sürekli kaygı düzeylerine göre saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 835-853.
- Klonsky, E., David, R., Glenn, C. (2009). Assessing the functions of non-suicidal self-injury: psychometric properties of the inventory of statements about self-injury (ISAS). *J Psychopathol Behav Assess*, 31, 215-219.
- Koç, Mustafa. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 231-256.

- Matsumoto, T., Imamura F., Chiba, Y., Katsumata, Y., Kitani, M., Takeshima, T. (2008). Prevalences of lifetime histories of self-cutting and suicidal ideation in japanese adolescents: differences by age. *Psy- chiat Clin Neuros*, 62, 362-364.
- Ögel, K., Aksoy, A. (2006). Kendine zarar verme davranışı raporu. İstanbul: Yeniden Yayın no:18, s 3-27.
- Ross, S., Heath, N. (2002). A Study of the frequency of self-mutilation in a community sample of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 67-77.
- Serim, B., Taş, F., Varol, TG. (2009). Ergenlerde kendine zarar verme davranışı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(1), 51-58.
- Singer, M.I., Miller, D.B., Guo, S., Flannery, D.J., Frierson, T., Slovak, K.. (1999). Contributors to violent behavior among elementary and middle school children. *Pediatrics*, 104 (4), 878-884.
- Somer, O., Bildik, T., Kabukçu B.B., Güngör, D., Başay, Ö., Richard, F.F. (2015). Prevalence of non-suicidal self-injury and distinct groups of self-injurers in a community sample of adolescents. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 50, 163-1171.
- Swannell, S.V., Martin, G.E., Page, A., Hasking, P., St John, N.J. (2014). Prevalence of nonsuicidal self-injury in nonclinical samples: systematic review, meta-analysis and meta-regression. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 44 (3), 273-303.
- Toprak, S., Çetin, I., Güven, T., Can, G., Demircan, C. (2011). Self-harm, suicidal ideation and suicide attempts among college students. *Psychiat Res*, 187, 140-4.
- Williams-Evans, S.A., Myers, S. (2004). Adolescent violence. *The ABNF Journal*, 15: 31-34.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 277-348.
- Yavuzer, Y. (2013). Ergenlerde saldırganlık ve sosyometrik popülerlik arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13, 767-780.
- Yun, E., Kyoung, S., Sung, H. (2013). Comparison of the factors influencing young adolescents' aggression according to family structure. *J Korean Acad Nurs.*, 43 (3), 321-330.
- Zoroğlu, SS., Tüzün, Ü., Şar, V., Tutkun, H., Savaş, HA., Öztürk, M., Alyanak, B., Kora, ME. (2003). Suicide attempt and self-mutilation among turkish high school students in relation with abuse, neglect and dissociation. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 57(1), 119-26.